

Sygn. akt II CZ 39/13

POSTANOWIENIE

Dnia 21 sierpnia 2013 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Henryk Pietrkowski (przewodniczący)

SSN Anna Owczarek (sprawozdawca)

SSN Katarzyna Tyczka-Rote

w sprawie z powództwa W. Ż.
przeciwko M. W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym
w Izbie Cywilnej w dniu 21 sierpnia 2013 r.,
zażalenia pozwanego
na wyrok Sądu Apelacyjnego
z dnia 22 listopada 2012 r.

**uchyla zaskarżony wyrok i pozostawia Sądowi Apelacyjnemu
rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zażaleniowego.**

UZASADNIENIE

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 22 listopada 2012 r., uwzględniając apelację pozwanego M. W., uchylił wyrok Sądu Okręgowego w S. z dnia 29 czerwca 2012 r., którym zasądzono na rzecz powoda W. Ż. kwotę 110.000 zł z odsetkami tytułem zwrotu pożyczki, i przekazał sprawę do ponownego rozpoznania.

Sądy obu instancji zgodnie przyjęły, że strony zawarły umowę pożyczki kwoty 110.000 zł, płatną jednorazową spłatą zadłużenia powoda w banku w kwocie ok. 10.000 zł i nie dały wiary zarzutom pozwanego, że umowa nie została zawarta w ogóle, że miała charakter umowy pozornej ukrywającej rzeczywistą czynność polegającą na udzieleniu pożyczki osobie trzeciej – J. N. prowadzącemu działalność gospodarczą pod firmą G. Finanse, oraz miała ją zabezpieczać, że nie została wykonana. Sąd z urzędu rozważył czy, w związku z przedstawieniem dokumentu potwierdzającego fakt zawarcia w późniejszym terminie, umowy pożyczki kwoty 110.000 zł pomiędzy powodem W. Ż. a J. N., nie nastąpiło przejęcie długu i wykluczył, że do takiej czynności doszło. Środki pieniężne na pożyczkę pochodziły z pięciu kredytów bankowych zaciągniętych przez powoda, które miały być spłacane przez pożyczkobiorcę lub osoby trzecie działające na jego rzecz, co - według zgodnych twierdzeń stron - przez pewien czas miało miejsce. Sąd pierwszej instancji uznał za spóźniony zarzut nieudowodnienia wysokości roszczenia odwołując się do prekluzji procesowej (art. 207 § 3 k.p.c.).

W ocenie Sądu Okręgowego Sąd Rejonowy uchylił się od rozpoznania istoty sprawy. W przypadku pożyczki pieniężnej maksymalną wysokość odsetek, stanowiących wynagrodzenie pożyczkodawcy, określa art. 359 § 2¹ k.c. Z zeznań powoda wynikało, że w zamian za udzielenie pożyczki pozwany miał spłacić dług powoda w kwocie od 10.000 do 20.000 zł, a pozwany twierdził, że miał spłacić dług powoda w kwocie 20.000 zł. Strony przyznały, że powód otrzymał ponadto kwotę kilku tysięcy zł oraz że przez pewien czas były spłacane zaciągnięte przez niego kredyty, z których pochodziły pieniądze przeznaczone na pożyczkę. Zdaniem Sądu drugiej instancji z tych względów konieczne było ustalenie, czy nie doszło do zmiany umowy pożyczki po jej zawarciu, na przykład w ten sposób, że zamiast zwrotu pożyczki pozwany będzie spłacał kredyty zaciągnięte przez powoda

(w oparciu o art. 453 k.c. lub inne przepisy kodeksu cywilnego), a ponadto w jakim zakresie spłata taka nastąpiła. Zachodziła konieczność ustalenia, czy tak określone wynagrodzenie pożyczkodawcy nie było sprzeczne z ustawą. Zdaniem sądu odwoławczego Sąd Okręgowy zaniechał rozpoznania istoty, m.in. w wyniku nieprawidłowego zastosowania art. 207 § 3 k.p.c., powierzchownie ocenił fakty istotne a przyznane przez strony, a wyrok w ustalonym stanie faktycznym był niesprawiedliwy. Stwierdził, że na przeszkodzie wydania orzeczenia reformatoryjnego stoi konieczność uzupełnienia stanu faktycznego i dokonania ponownej kwalifikacji prawnej oraz wymaganie dwuinstancyjności postępowania przewidziane w art. 6 ust. 1 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności oraz w art. 78 i 176 ust. 1 Konstytucji RP. Zasugerował ponadto celowość połączenia obecnej sprawy z inną toczącą się przeciwko pozwanemu M. W.

Zażalenie do Sądu Najwyższego na wyrok Sądu Apelacyjnego wniósł pozwany, zaskarżając go w całości. Skarżący podniósł naruszenie art. 386 § 4 k.p.c. polegające na przyjęciu, że Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy, która dotyczyła roszczenia o zwrot świadczenia z umowy pożyczki. Sąd Okręgowy ustalił, że strony zawarły taką umowę i pozwany nie spełnił należnego świadczenia, rozpoznał zarzuty pozwanego. Wbrew stanowisku Sądu Apelacyjnego ewentualna zmiana umowy w zakresie sposobu spłaty nie miała znaczenia dla rozstrzygnięcia. Jeśli zaś chodzi o kwestię częściowego zwrotu pożyczki, to powód, pomimo przyznania, że pozwany dokonał częściowej spłaty kredytów, nie ograniczył powództwa i nadal dochodził zwrotu kwoty określonej w umowie. Powód przyznając, że nastąpił częściowy zwrot pożyczki, bez wskazania jego wysokości, nie udowodnił wysokości dochodzonego roszczenia, stąd powództwo powinno zostać oddalone w całości. Z tych przyczyn pozwany wniósł o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania oraz zasądzenie kosztów postępowania według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył:

Zgodnie z art. 394¹ § 1¹ k.p.c. zażalenie do Sądu Najwyższego przysługuje w razie uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania. W judykaturze Sądu

Najwyższego jednolicie przyjmuje się, że celem takiego zażalenia jest poddanie kontroli prawidłowości uchylenia przez sąd drugiej instancji wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego postępowania, co może nastąpić jedynie w wypadkach przewidzianych w art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c., tj. stwierdzenia nieważności postępowania w pierwszej instancji, przyjęcia, że sąd pierwszej instancji nie rozpoznał istoty sprawy albo że wydanie wyroku wymaga przeprowadzenia postępowania dowodowego w całości. Konieczność odróżnienia funkcji, które spełniać ma takie zażalenie, od funkcji skargi kasacyjnej służącej merytorycznej kontroli orzeczeń sądu drugiej instancji, sprawia, że Sąd Najwyższy nie może oceniać stanowiska sądu drugiej instancji co do *meritum* sprawy. Tak zawężona kognicja Sądu Najwyższego przy rozpoznawaniu zażalenia opartego na podstawie art. 394¹ § 1¹ k.p.c. - co do zasady - obejmuje wyłącznie ustalenie, czy przyjęta przyczyna uchylenia wyroku sądu pierwszej instancji i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania odpowiada wymogom art. 386 § 2 lub § 4 k.p.c. Tylko w przypadku przyjęcia przez sąd drugiej instancji, że w pierwszej instancji miała miejsce nieważność postępowania, kognicja Sądu Najwyższego obejmuje ustalenie, czy nieważność taka rzeczywiście wystąpiła. Kontrola w tym przedmiocie nie sięga jednak *meritum* sprawy, bowiem dotyczy przesłanek procesowych (por. postanowienia Sądu Najwyższego: z dnia 7 listopada 2012 r., IV CZ 147/12, OSNC 2013, nr 3, poz. 41; z dnia 28 listopada 2012 r., III CZ 77/12, OSNC 2013, nr 4, poz. 54; z dnia 5 grudnia 2012 r., I CZ 168/12, OSNC 2013, nr 5, poz. 68; z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 141/12, niepubl.; z dnia 10 stycznia 2013 r., IV CZ 166/12, niepubl.). Obecny model postępowania cywilnego zakłada, iż druga instancja stanowi instancję merytoryczną, w ramach której rozstrzygnięcie sprawy powinno nastąpić *ex novo* i zakończyć spór między stronami (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7 grudnia 2012 r., II CZ 128/12, niepubl.). Wykładnia celowościowa i aksjologia leżąca u podstaw instytucji procesowej określonej w art. 386 § 4 k.p.c. prowadzą do wniosku, że co do zasady podstawowym sposobem rozstrzygnięcia w wypadku zasadności zarzutów apelacji powinno być orzeczenie reformatoryjne (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 grudnia 2012 r., IV CZ 124/12, niepubl.).

W judykaturze Sądu Najwyższego jednolicie przyjmuje się, że nierozpoznanie istoty sprawy, jako przewidziana w art. 386 § 4 k.p.c. podstawa wyroku kasatoryjnego, występuje wtedy, gdy sąd pierwszej instancji w sposób nieprawidłowy zaniechał zbadania materialnej podstawy żądania pozwu lub zarzutów merytorycznych przeciwstawionych zgłoszonemu roszczeniu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 23 września 1998 r., II CKN 897/97, OSNC 1999, nr 1, poz. 22; z dnia 12 lutego 2002 r., I CKN 486/00, OSP 2003, nr 3, poz. 36; z dnia 17 listopada 2004 r., IV CK 229/04, niepubl.; z dnia 10 czerwca 2011 r., II CSK 568/10, OSNC 2012 – B, poz. 40). Ugruntowany jest pogląd judykatury, że niewyjaśnienie okoliczności faktycznych nie jest równoznaczne z nierozpoznanieniem istoty sprawy w rozumieniu art. 386 § 4 k.p.c. (por. postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 19 grudnia 2012 r., II CZ 172/12, niepubl., z dnia 9 listopada 2012 r., IV CZ 156/12, niepubl.).

Sąd Apelacyjny powołał jako podstawę wydanego orzeczenia kasatoryjnego nierozpoznanie istoty sprawy przez Sąd pierwszej instancji. Z uzasadnienia wynika jednak, że dokonał błędnej wykładni powyższego pojęcia, a w następstwie nietrafnie uznał, że Sąd Okręgowy nie rozpoznał istoty sprawy. Przedmiotem procesu było roszczenie o zwrot przedmiotu pożyczki, bez wynagrodzenia za jej udzielenie, stąd maksymalna wysokość odsetek, przewidziana w art. 359 § 2¹ k.c., mająca stanowić wynagrodzenie powoda nie była istotna dla rozstrzygnięcia, nawet biorąc pod uwagę obowiązek stosowania z urzędu norm prawa materialnego przez sąd drugiej instancji. Odnosząc się do kwestii częściowej spłaty kredytów jako uzgodnionej formy rozliczenia, wskazać należy, że roszczenie o zwrot przedmiotu pożyczki mogłoby zostać w części zniweczone w razie uwzględnienia zarzutu częściowego wygaśnięcia zobowiązania ze skutkiem zaspokojenia wierzyciela. Błędne nierozpoznanie takiego zarzutu usprawiedliwiłoby wniosek, że istota sprawy nie została rozpoznana i zachodzi podstawa do wydania wyroku kasatoryjnego. Jeśli natomiast materiał zgromadzony w pierwszej instancji dawał podstawy do przyjęcia, że pożyczka została częściowo spłacona, w inny sposób jak poprzez zwrot środków pieniężnych, ale brak było podstaw do ustalenia wysokości umorzonego zobowiązania, to zależnie od zarzutów apelacji w rachubę wchodziło albo uzupełnienie ustaleń faktycznych w tym zakresie albo wyciągnięcie

procesowych konsekwencji z rozkładu ciężaru dowodu odnośnie do spłaty, a nie przyjęcie, że w pierwszej instancji istota sprawy nie została rozpoznana. Zauważyć należy, że w wypadku podjęcia przez pozwanego obrony zarzutem umotywowanym (onus proferendi) przechodzi na niego w tej części ciężar dowodu (onus probandi). Fakty bezsporne nie wymagają w ogóle dowodzenia, jedynie ustalenia zakresu przyznania (art. 229 k.p.c.). W wyjątkowych wypadkach możliwe było także uzupełnienie postępowania dowodowego przez sąd odwoławczy z urzędu (art. 382 k.p.c.). Możliwość połączenia celem wspólnego rozpoznania z inną sprawą nie uzasadnia wydania orzeczenia kasatoryjnego.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie art. 398¹⁵ § 1 zd. pierwsze w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c., postanowił jak wyżej, pozostawiając orzeczenie o kosztach postępowania zażaleniowego końcowemu rozstrzygnięciu w myśl art. 108 § 2 w zw. z art. 398²¹ i art. 394¹ § 3 k.p.c.